

CASE-STUDY METODIDA TALABALARDA
MUAMMOGA YECHIM TOPISH JARAYONINING
TEMPERAMENTGA BOG‘LIQ JIHATLARI

Nishonov Nodir Alimjanovich

“TURON” Universiteti Andijon filiali o‘qituvchisi

email: nodirbeknishonov1988@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi case-study (keys-stadi) metodining ta’lim jarayonida qo‘llanilishi va talabalarning muammoga yechim topish jarayonida temperament xususiyatlarining ta’siri tahlil qilinadi. Temperament turlarining keyslarni yechish bosqichlarida namoyon bo‘lishi, guruhli ishda temperamentlar muvofiqligi masalalari hamda o‘qituvchining individual yondashuv strategiyalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, temperament keys-stadi metodining samaradorligiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatadi va bu omilni hisobga olish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: case-study, keys-stadi, temperament, muammo yechish, individual yondashuv, ta’lim metodikasi, guruhli dinamika.

Zamonaviy ta’lim tizimi talabalarda nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko‘nikmalarni, tanqidiy fikrlashni va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Shu maqsadda qo‘llaniladigan interfaol metodlar orasida case-study (keys-stadi) metodi alohida o‘rin tutadi. Ushbu metod real yoki sun‘iy yaratilgan muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, muhokama etish va optimal yechim topishga asoslangan.

Biroq, keys-stadi metodining samaradorligi ko‘plab omillarga, jumladan, talabalarning individual-psixologik xususiyatlariga bog‘liq.

Ayniqsa, temperament — shaxsning tugʻma, barqaror psixodinamik xususiyatlari majmui — muammoga yechim topish jarayonining tezligi, chuqurligi, strategiyasi va guruhiiy oʻzaro taʼsir xarakterini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — case-study metodida talabalarda muammoga yechim topish jarayonining temperamentga bogʻliq jihatlarini nazariy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilishdan iborat.

Case-study metodining mohiyati va bosqichlari

Case-study metodi — bu aniq bir real yoki simulyatsion vaziyatni (keysni) chuqur tahlil qilish orqali oʻquv maqsadlariga erishishga yoʻnaltirilgan interfaol taʼlim texnologiyasidir. Bu metod talabalarni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirib, ularda quyidagi koʻnikmalarni rivojlantiradi:

- Analitik va tanqidiy fikrlash;
- Muammoni identifikatsiya qilish va tizimli tahlil etish;
- Alternativ yechimlarni ishlab chiqish va baholash;
- Qaror qabul qilish va uni asoslash;
- Kommunikativ va guruhiiy ish koʻnikmalari.

Keys-stadi metodi odatda quyidagi bosqichlardan iborat:

1. **Keys bilan tanishish** — talabalar muammoli vaziyat matni bilan tanishadilar, faktlarni oʻrganadilar.
2. **Muammoni identifikatsiya qilish** — asosiy muammo va ikkilamchi masalalarni ajratib olish.
3. **Axborotni tahlil qilish** — dalillarni saralash, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash.
4. **Alternativ yechimlarni ishlab chiqish** — mumkin boʻlgan yechim variantlarini yaratish.

5. **Yechimlarni baholash va tanlash** — har bir variantni mezonlar asosida baholab, optimal yechimni tanlash.

6. **Yechimni taqdim etish va himoya qilish** — qarorni guruh oldida asoslash.

Aynan shu bosqichlarning har birida temperament omili o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi.

Temperament — bu shaxsning psixik faoliyati dinamikasini belgilovchi, asosan tug'ma bo'lgan individual xususiyatlar majmuidir. Klassik yondashuvga ko'ra (Gippokrat, Galen, I.P.Pavlov ta'limoti), temperamentning to'rtta asosiy turi farqlanadi:

Temperament turi	Asosiy xususiyatlari	Neyrofiziologik asosi (Pavlov bo'yicha)
Xolerik	Faollik, tez qo'zg'aluvchanlik, qat'iyatlilik, sabrsizlik	Kuchli, qo'zg'aluvchan, muvozanatlashmagan
Sangvinik	Optimizm, moslashuvchanlik, yengil qo'zg'aluvchanlik, yuzaki qiziqish	Kuchli, muvozanatlashgan, harakatchan
Flegmatik	Bosqilik, sabr-toqat, sustlik, turg'unlik	Kuchli, muvozanatlashgan, sust
Melanxolik	Sezgirlik, ta'sirchanlik, tez toliqish, tortinchoqlik	Kuchsiz tip

Har bir temperament turi muammoni hal qilish jarayonida o'ziga xos kuchli va zaif tomonlarga ega.

Keys-stadi bosqichlarida temperamentning namoyon bo'lishi

Keys bilan tanishish bosqichi

Bu bosqichda talabalarning diqqatni jamlash, axborotni qabul qilish tezligi va barqarorligi temperamentga bog'liq holda farqlanadi:

- **Xolerik talabalar** keys matnini tez o'qiydilar, lekin ba'zi muhim tafsilotlarni e'tibordan chetda qoldirishlari mumkin. Ular darhol harakatga o'tishga intiladilar, ba'zan matnni oxirigacha o'qimay turib, yechim taklif qiladilar.
- **Sangvinik talabalar** matnni oson va tez o'zlashtiradilar, umumiy mazmunni yaxshi tushunadilar, lekin chuqur tahlilga intilmasliklari mumkin.
- **Flegmatik talabalar** matnni sekin, lekin sinchkovlik bilan o'qiydilar, tafsilotlarga e'tiborli bo'ladilar. Ularga keys bilan tanishish uchun ko'proq vaqt kerak bo'ladi.
- **Melanxolik talabalar** matnni diqqat bilan o'qiydilar, lekin murakkab yoki ziddiyatli vaziyatlarda xavotirlanishlari, o'zlarini ishonchsiz his qilishlari mumkin.

Muammoni identifikatsiya qilish bosqichi

Bu bosqich analitik fikrlash va muhim axborotni ikkilamchisidan ajratish qobiliyatini talab qiladi:

- **Xoleriklar** muammoni tez aniqlaydilar, lekin ba'zida yuzaki qaror qabul qilib, asl muammoni emas, balki uning alomatlarini asosiy masala deb qabul qilishlari mumkin.
- **Sangviniklar** muammoni intuitiv tarzda topadilar, lekin uni chuqur asoslashga qiynaladilar.
- **Flegmatiklar** muammoni tizimli va puxta tahlil qiladilar, lekin qaror qabul qilishgacha ko'p vaqt sarflashlari mumkin.
- **Melanxoliklar** muammoning nozik jihatlarini chuqur his qiladilar, lekin haddan tashqari ko'p omillarni hisobga olishga intilib, asosiy muammoni aniq ifodalashda qiynaladilar.

Yechimlarni ishlab chiqish bosqichi

Bu bosqich kreativlik, divergent fikrlash va tashabbuskorlikni talab qiladi:

- **Xolerik talabalar** ko‘p va tez g‘oyalar taklif qiladilar, nostandart yechimlarni dadil ilgari suradilar. Ularning kuchi — tashabbuskorlik va qat’iyat. Zaif tomoni — g‘oyalarni yetarlicha asoslamaslik, muqobil variantlarni tinglashga sabrsizlik.
- **Sangvinik talabalar** kreativ g‘oyalarni oson yaratadilar, guruhiiy muhokamada faol ishtirok etadilar. Biroq ularning g‘oyalari ba’zan yuzaki bo‘lib, amalga oshirish mexanizmlarini yetarlicha o‘ylamaydilar.
- **Flegmatik talabalar** kamroq g‘oya taklif qiladilar, lekin ularning takliflari odatda puxta o‘ylangan, amaliy va realistik bo‘ladi. Ular ijodiy “miya hujumi” bosqichida sustroq ishtirok etadilar.
- **Melanxolik talabalar** nozik va chuqur mulohazali g‘oyalar bera oladilar, lekin o‘z fikrlarini baland ovozda aytishga tortinadilar, tanqiddan cho‘chiydilar.

Yechimni baholash va tanlash bosqichi

Bu bosqich tanqidiy fikrlash, qiyosiy tahlil va qaror qabul qilish qobiliyatini talab qiladi:

- **Xoleriklar** tez qaror qabul qiladilar, qat’iy pozitsiyani egallaydilar. Ular o‘z variantini himoya qilishda faol, lekin o‘zga fikrlarga nisbatan toqatsiz bo‘lishlari mumkin.
- **Sangviniklar** moslashuvchan bo‘lib, turli variantlarni oson qabul qiladilar, lekin konsensusga erishish uchun o‘z pozitsiyasidan tez voz kechishlari mumkin.

- **Flegmatiklar** barcha variantlarni sinchkovlik bilan solishtiradilar, har birining ijobiy va salbiy tomonlarini vazminlik bilan baholaydilar. Ularga yakuniy qaror qabul qilish uchun vaqt kerak.

- **Melanxoliklar** qaror qabul qilishda ikkilanadilar, xavf-xatarlarni haddan tashqari kattalashtirib ko‘radilar, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishdan cho‘chidilar.

Yechimni taqdim etish va himoya qilish bosqichi

Bu bosqich kommunikativ ko‘nikmalar va stressga bardoshlilikni talab qiladi:

- **Xoleriklar** o‘z nuqtai nazarini ishtiyoq va ishonch bilan himoya qiladilar, lekin raqib fikrlarga nisbatan agressiv munosabatda bo‘lishlari, muhokamani munozaraga aylantirishlari mumkin.

- **Sangviniklar** auditoriya oldida o‘zini erkin tutadilar, yaxshi notiqlik qobiliyatini namoyon etadilar, lekin savol-javob qismida chuqur asoslashga qiynaladilar.

- **Flegmatiklar** taqdimotni mantiqiy va tizimli quradilar, faktlarga asoslangan himoya qiladilar, lekin monoton nutq tufayli tinglovchilar diqqatini ushlab turishda qiyinchiliklarga uchraydilar.

- **Melanxoliklar** himoya vaqtida kuchli xavotirlanishni boshdan kechiradilar, tanqidiy savollarga o‘ta sezgir munosabatda bo‘ladilar, bu ularning ishonarli chiqishiga to‘sqinlik qilishi mumkin.

Case-study metodi zamonaviy ta’limning eng samarali interfaol texnologiyalaridan biri bo‘lib, talabalarda kasbiy va shaxsiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq, ushbu metodning samaradorligi bevosita talabalarning individual-psixologik xususiyatlariga, xususan, temperamentga bog‘liq.

Shunday qilib, case-study metodini qo'llashda temperament omilini e'tiborga olish — bu ta'lim jarayonini individuallashtirish, talabalarning psixologik farqlarini hurmat qilish va ularning potensialini maksimal darajada ochishga yordam beradigan muhim pedagogik-psixologik yondashuvdir.

Kelgusida ushbu yo'nalishdagi empirik tadqiqotlarni kengaytirish, temperament va boshqa individual-psixologik xususiyatlarning keys-stadi samaradorligiga kompleks ta'sirini o'rganish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Гиппократ. О природе человека. — М.: Медицина, 1994.
2. Павлов И.П. Общие типы высшей нервной деятельности животных и человека. — М.: Наука, 1951.
3. Русалов В.М. Темперамент в структуре индивидуальности человека. — М.: ИП РАН, 2012.
4. Barnes L.B., Christensen C.R., Hansen A.J. Teaching and the Case Method. — Boston: Harvard Business School Press, 1994.
5. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2010.
6. Nishanova Z.T. Psixologik xizmat asoslari. — Toshkent: O'zbekiston, 2007.
7. Коломинский Я.Л. Социальная психология взаимоотношений в малых группах. — М.: АСТ, 2010.
8. To'raqulov B.T. Interfaol ta'lim metodlari. — Toshkent: Fan, 2018.